

Розенфельд Н.А.,

канд. юрид. наук, головний консультант
інституту законодавства Верховної
Ради України

ПРИЧИНИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В КІБЕРНЕТИЧНИЙ ПРОСТІР У ФІЛОСОФСЬКІЙ І ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ XX СТОРІЧЧЯ

На новому етапі розвитку цивілізації - розвитку Глобального інформаційного суспільства (Global Information Society), жодна держава не зможе залишитися поза межами спільного інформаційного простору. Якщо розвинуті країни світу, такі як Сполучені Штати Америки, Канада, країни Старого Світу, інтелектуально створюючи такий простір, передбачали і бажали настання інформаційного єднання світу, інші країни були вимушені підкоритися цій ідеї й увійти у глобальне світове інформаційне суспільство.

Внаслідок створення єдиного світового інформаційного простору та можливості оперативних отримання, обробки, передачі даних на необмежену відстань на початкових етапах демонструвало виключно позитив, користь і зручність. Натомість з часом трансплантація окремих видів суспільних відносин у віртуальний [1; 2] простір призвела не лише до переходу до такого простору і окремих видів раніше відомих правопорушень, у тому числі злочинів, таких як крадіжка, шахрайство, розповсюдження порнографії, культ насильства та жорстокості, найманство, дистанційна торгівля людськими органами, а й зумовило виникнення кардинально нових раніше невідомих людству правопорушень і злочинів - хакінг, кардінг, злочинний спам, розповсюдження дитячої порнографії через комп'ютерні системи, комп'ютерний тероризм, розповсюдження комп'ютерних вірусів, втручання в діяльність банківських систем різного роду, електронне піратство тощо.

У той же час, неприпустимо звинувачувати у загрозовій ситуації технічні рішення або технічний прогрес у цілому, оскільки ці предмети не виникли самостійно, а були свідомо і з загальнокорисною метою створені людиною. Ця теза неодноразово лунала у філософській і політичній думці протягом другої половини минулого сторіччя.

Станіслав Лем у 1963 році, аналізуючи неможливість відчуження людини від технології, зазначав: „Картина кібернетичного Schlarafenland's (нім. - країна дурнів) фальшива тому, що вона передбачає заміну людської праці машинною, що закриває людині всі шляхи - між тим справа зворотна. Така заміна, напевно, здійсниться, проте вона відкриє нові, сьогодні ще неясно відчутні шляхи. /.../ Це буде не просто заміна одних, старих професій іншими, новими професіями, в принципі, однак, схожими на минулі, а глибокий переворот, рівний, можливо, тому перелому, у ході якого антропоїди перетворилися на людей" [3]. Таке твердження видатного філософа розставляє крапки над "і" у протистоянні „людина-техніка", Комп'ютерний наступ, який ми часто оцінюємо як тотальний, спровокували люди, і тільки люди в змозі ним керувати. Безумовно, що перелом,

про який каже Лем, відчуватимуть і суспільство, і кожний індивід, і якщо позиція суспільства, як позиція колективного розуму для суспільної користі, найвірогідніше, обере позитивні напрямки прикладного застосування технології, позиції індивіда можуть не підкоритися такій позиції і обрати шлях антиподу - протидії або власної користі на шкоду користі суспільній.

Елвін Тоффлер, один з ідеологів інформаційного суспільства, доводячи, що настання інформаційної ери у розвитку людства - "третьа хвиля" розвитку цивілізації, зазначає: "Процеси третьої хвилі докорінним образом змінять усе" [4, с. 538]. "Третя хвиля, - зазначає він, - історичної трансформації - не продовження розвитку індустріального суспільства у відповідному напрямі, а радикальна зміна зазначеного напрямку, яка багато в чому заперечує увесь попередній досвід. Вона являє собою ні що інше, як глобальну трансформацію, не меншою мірою революційну, ніж промисловий переворот, що стався триста років тому" [4, с. 31]. На фоні оголошення світовою спільнотою війни організованої злочинності такі слова здаються або надто оптимістичними, або дещо цинічними, адже кількість злочинів, що вчиняється у інформаційному просторі, щорічно зростає паралельно з розвитком комунікаційних технологій - одного з основних ресурсів інформаційного суспільства. Станіслав Лем писав: "...всяка цивілізація включає і те, до чого суспільство прагнуло, і те, чого ніхто не замишляв" [5], і, очевидно, що ця думка також має відображення у стані сучасного інформаційного суспільства, що розвивається: такої кількості суспільно небезпечних діянь у інформаційному просторі окремих держав і світу не передбачалося.

Можливо, що однією з причин такого "приросту" злочинності і трансформації звичайної - реальної злочинності у кібернетичний простір є той факт (і це загальна тенденція), що світова спільнота, оголошуючи війну кібернетичній злочинності, на жаль, оперативно не приділяє достатньої уваги необхідності паралельного виховання свідомого ставлення до інформаційного простору як одного з компонентів сучасного світу. Прикладом наслідків такого необачливого ставлення до формування шани до віртуального простору в порівнянні з матеріальним є наступне: у більшості людей не виникає бажання здійснювати викрадення чужої власності, хоча, у той же час, надто велика кількість людей користується предметами, що є результатами порушення авторського права — неліцензійованими копіями творів (DVD, наприклад), неліцензійованими або незаконно розміщеними у мережі Internet аудіо- і відео ресурсами, у тому числі порнографічного змісту; Internet заповнений посиланнями на хакерські програми, які дають змогу фактично необізнаній особі "зламувати" поштові скриньки або отримувати Pin-коди кредитних карток, тобто на них також є неабиякий попит. Проте, на стадії формування зародків інформаційного суспільства ніхто не передбачав такої можливості.

У цьому контексті бажано також згадати висловлювання Емануїла Канта: „Розум бачить лише те, що сам створює. Наш розум не виводить законів із природи а проектує їх на природі" [6]. Аналізуючи наведені вище приклади у контексті твердження Канта, звернемо увагу на явне протиріччя: розум, тобто свідомість одних і тих же осіб, не допускає "реальної" крадіжки, скуповування

викраденого та безпосередньої участі у порнографічних діях. У той же час, ці самі особи здійснюють хіба не щоденні посягання на авторські права і споживання порнографії з Internet, їх свідомість допускає можливість кардінгу (зламу кредитних карток) та хакінгу (злам захисту комп'ютерних систем).

П.М.Рабінович зазначає: „Пізнавальна діяльність опосередковується різноманітними формами відображення людською свідомістю тих реалій (явищ, предметів, процесів), котрі „перебувають" поза нею, тобто існують щодо неї об'єктивно" [7]. З цією тезою не можна не погодитись, адже об'єктивні речі, проходячи через свідомість, лишають у свідомості свої суб'єктивні відбитки. Так, сприйняття певного об'єктивного явища утворює у свідомості не лише дійсне „оперативне" сприйняття, а й лишається у пам'яті вже в сукупності з певними суб'єктивними особливостями сприйняття: емоціями, переживаннями. Виходячи з твердження професора М.П. Рабіновича, реалії матеріалізовані відчують менш перетворень відображення, зокрема, алогічного, оскільки злочинні посягання на них не носять такой масовий характер, як посягання на предмети, розміщені у віртуальному світі.

Виходячи з наведеного вище, слід зробити висновок, що відображення у свідомості індивідів реалій матеріальних і нематеріальних є неоднаковим: посягання у віртуальному просторі, зокрема, на предмети захисту права інтелектуальної власності в Internet, носять масовий характер. Тобто посягання у віртуальному просторі виправдовуються самими заподіювачами: останні не відчують їх суспільної небезпечності, не відчують, що завдають шкоди відносинам у власному суспільстві.

У ЗМІ ми постійно зустрічаємо схвальні відгуки про злочини відомих хакерів [8]¹, а величезна кількість web-сайтів популяризує "закачування" авторських творів [8]², порнографічного продукту [8]³, програм для зламу комп'ютерних систем [8]⁴.

Екс-прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер, констатує перехід від індустріального до інформаційного суспільства, підкреслює: "Світ рухомого капіталу, міжнародної ринкової інтеграції, безпосередніх зв'язків, інформації, для отримання якої достатньо одного клацання "мишею", і відкритих (певною мірою, безумовно) кордонів, поза всяким сумнівом, дуже несхожий на той світ, який був таким милим серцю політика будь-якого забарвлення у минулому" [9]. Серед найменших опасінь, які висловлюються деякими країнами світу, що розвиваються, висловлюються опасіння про поширення інформатизації і комп'ютеризації, яке може "вестернізувати" їх культури. Продовжуючи це твердження, можна уявити, що така ж ситуація може скластися і з правовою системою, і, під впливом розвитку глобального інформаційного суспільства та міжнародного правового забезпечення його розвитку, національні правові системи можуть втратити свої функції у галузі як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Однак антитеза, висловлена з таким опасінням Е. Тофлером, а саме:

¹ За пошуком: "великие хакеры" - близько 360 000 (07.02.2008).

² За пошуком: "скачать бесплатно" - близько 5 800 000 (07.02.2008)

³ пошуком: "порно" - близько 16 700 000 (07.02.2008).

⁴ За пошуком: "программы для взлома" - близько 283 000 (07.02.2008).

"можна уявити і дещо протилежне - що самий спосіб того, як ми мислимо, створюємо комп'ютери чи програми, може прийняти інший характер по мірі того, як до цієї сфери підключатимуться західні культури" [10], спростовує обидва ці опасіння і, навпаки, вказує на визнання у світі саме таких держав, які висловлюють свою власну стратегічну політику розвитку інформаційного суспільства в середині держави, безумовно, з урахуванням інтересів своїх політичних партнерів. Очевидно, що на зорі розвитку комунікаційних технологій особлива увага приділялася саме такому використанню їх, заради якого вони були створені, і не малося на увазі їх протиправне використання, рівно як на початку не враховувалася вразливість технологій від посягань на такі особливості вчинення таких посягань в інформаційному суспільстві, як, наприклад, необмеженість у просторі.

Література

1. ДСТУ 2226-93. Автоматизовані системи. Терміни і визначення. Видання офіційне. - Київ: Держстандарт України, 1994.
2. Розенфельд Н.А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж: Автореферат дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Київ, 2003. - С. 9.
3. Лем С. Сумма технологий: Различия: Пер с польского. - М., 2004. - С. 77-78.
4. Тоффлер Э. Третья волна. - М., 2004.
5. Лем С. Сумма технологий: Сомнения и ангиомы: Пер. с польского. - М., 2004. - С. 23.
6. Кант И. Сочинения в 6 томах. - Москва, 1964. - Т. 3. - С. 85.
7. Рабінович П. М. Сутність праворозуміння // Право України. - 2007. - № 9. - С. 3
8. Пошукова система GOOGLE // <http://www.google.com.ua>.
9. Маргарет Тэтчер. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / Пер. с англ. - М., 2003. - С. 27.
10. Тоффлер О. Раса, Власть и Культура. Кому принадлежит будущее // [http://www.gumer/infobibliotek Buks/Culture/Toffler_KomuPrin.php](http://www.gumer/infobibliotek/Buks/Culture/Toffler/_KomuPrin.php)

**МІНІСТЕРСТВО ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА,
СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРАЦІ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ**

**ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ
ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА
СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
(14 травня 2008 р., м. Чернігів)**

**За редакцією кандидата юридичних наук, доцента
Остапенко Л.А.**

Чернігів 2008

УДК 342.7(477)
ББК 67.99(4УКР)300.3я43
З 19

Рекомендовано до друку Вченою радою 'Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці 27 червня 2008року, протокол №11

З 19 Законодавча регламентація захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина: Збірник матеріалів науково-практичного семінару / За редакцією кандидата юридичних наук, доцента Остапенко Л.А. - Чернігів: ЧДІПСТП, 2008. - 104 с.

ISBN 978-966-1647-12-0

Збірник містить ряд статей, поданих на науково-практичний семінар "Законодавча регламентація захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина", що проведений кафедрою кримінального права та правосуддя. У статтях представлені позиції авторів щодо актуальних проблем юриспруденції.

Видання адресовано студентам, аспірантам, викладачам права, спеціалістам-практикам, широкому загалу читачів.

ББК 67.99(4УКР)300.3я43

ISBN 978-966-1647-12-0

© Колектив авторів, 2008
© Вид-во ЧДІПСТП, 2008